

**ISHSIZLIK JAHON VA O'ZBEKISTON MISOLIDA: HOLAT, SABABLAR, TURLAR
VA YECHIMLAR**

O'zbekiston Jurnalistika va Ommaviy Kommunikatsiyalar Universiteti

Xalqaro munosabatlar va ijtimoiy-siyosiy fanlar fakulteti

"Sotsiologiya" yo'nalishi 3 - bosqich talabasi

Hasanova Munisa O'tkirjon qizi

Annotatsiya : *Ishsizlik – bugungi jamiyatning eng muhim ijtimoiy va iqtisodiy muammolaridan biridir. Ushbu maqolada ishsizlikning umumiy holati, sabab va turlari, shuningdek, jamiyat va iqtisodiyotga ta'siri hamda uni kamaytirish bo'yicha yechimlar ko'rib chiqiladi. Maqolada iqtisodiy inqirozlar, texnologik taraqqiyot, demografik o'zgarishlar va malaka yetishmasligi kabi ishsizlikka olib keluvchi asosiy omillar tahlil qilinadi. Shu bilan birga, friksion, strukturaviy, siklik va yashirin ishsizlik kabi turlar farqlanib, har birining o'ziga xos xususiyatlari va oqibatlari tushuntiriladi. Ishsizlik natijasida yuzaga keladigan ijtimoiy va iqtisodiy muammolar, jumladan, moliyaviy qiyinchiliklar, ruhiy, salomatlikka salbiy ta'siri va ijtimoiy beqarorlik holatlari ham yoritiladi. Muammoni hal qilishda davlat dasturlari, tadbirkorlikni rivojlantirish va ta'lim tizimini moslashtirish kabi yechimlarning ahamiyati keltirilgan. Mazkur maqola ishsizlik muammosini tahlil qilish va samarali strategiyalarni ishlab chiqishga qaratilgan.*

Kalit so'zlar: *ishsizlik, iqtisodiy rivojlanish, ta'lim, kasb-hunar, tadbirkorlik, migratsiya, ijtimoiy himoya, yoshlik ish o'rinlari, qishloq joylari, mehnat bozor*

KIRISH

Ishsizlik zamonaviy jamiyatning eng murakkab va keng tarqalgan ijtimoiy-iqtisodiy muammolaridan biridir. Ushbu muammo iqtisodiy jihatdan rivojlanayotgan mamlakatlardan tortib, yetakchi davlatlarga ta'sir ko'rsatmoqda. Jahon mehnat bozori va uning rivojlanishiga global iqtisodiy sharoitlar, texnologik rivojlanish, davlat siyosati va demografik omillar o'z ta'sirini o'tkazmoqda. Jumladan, O'zbekistonda ham ishsizlik masalasi muhim ahamiyat kasb etib, uning oldini olish va kamaytirish bo'yicha bir qator chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Ishsizlikning kuchayishi natijasida jamiyatda ijtimoiy beqarorlik, qashshoqlik va jinoyatchilikka moyillik ortadi, bu esa iqtisodiy o'sishga jiddiy to'siq bo'lishi mumkin [1].

Ishsizlikning asosiy sabablari ichida iqtisodiy inqirozlar va o'zgarishlar alohida o'rinni egallaydi. Iqtisodiyotdagi ko'tarilish va pasayish davrlari ko'pincha ishsizlikka olib keladi, bu hodisa iqtisodiy davriylik yoki siklik ishsizlik deb nomlanadi. Shuningdek, texnologik taraqqiyot natijasida ko'plab ish o'rinlari avtomatlashtirilmoqda, bu esa mehnat bozorida o'zgarishlarga olib kelmoqda. Masalan, ishlab chiqarish jarayonlari avtomatlashtirilishi natijasida ko'plab ishchilar o'z ishlaridan mahrum bo'lmoqda. Bunda ishchi kuchining texnologik o'zgarishlarga moslasha olmasligi sababli strukturaviy ishsizlik yuzaga keladi [2].

Shu bilan birga, demografik omillar, xususan, aholining yosh tarkibi va ta'lim tizimining mehnat bozoriga mos kelmasligi ham ishsizlikning kuchayishiga sabab bo'ladi. Yoshlar orasidagi ishsizlik darajasi ko'pincha yuqori bo'lib, bu masala nafaqat iqtisodiy, balki ijtimoiy muammo sifatida ham qaraladi. Yangi avlod vakillarining ta'limi va malakasining mehnat bozoridagi talabga mos emasligi sababli, ko'plab yoshlar mehnat bozoriga kirishda qiyinchiliklarga duch kelishmoqda [3]. Ishsizlik nafaqat iqtisodiy, balki ruhiy va ijtimoiy oqibatlariga ham ega. Ish topa olmagan odamlar ko'pincha o'zlarini qadrsiz his etib, ruhiy tushkunlikka tushadilar. Ruhiy salomatlikka salbiy ta'sir ko'rsatadigan bu holat ijtimoiy munosabatlarga ham ziyon yetkazadi. Shu sababli, mehnat bozori barqarorligini ta'minlash va ishsizlikni kamaytirish davlatning asosiy vazifalaridan biridir [4]. Ishsizlikni kamaytirish bo'yicha yechimlar davlat, xususiy sektor va xalqaro tashkilotlar uchun asosiy vazifa hisoblanadi. Davlat ishsiz fuqarolar uchun ijtimoiy dasturlarni amalga oshirish, ta'lim va malaka oshirish dasturlari orqali ularning bozorga moslashuvchanligini oshirish orqali muammoni hal qilishga harakat qilmoqda. Shuningdek, tadbirkorlikni rivojlantirish orqali yangi ish o'rinlarini yaratish, xalqaro hamkorlik va investitsiyalarni jalb qilish orqali ishsizlik darajasini pasaytirish mumkin. Bu jarayonda davlatning ishsizlikni kamaytirishga qaratilgan siyosatlarini va investitsiyalarni rag'batlantirish strategiyalari alohida ahamiyat kasb etadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYASI

Ishsizlik muammosi haqida akademik va ilmiy adabiyotlarda ko'plab tadqiqotlar olib borilgan bo'lib, bu tadqiqotlar ishsizlikning turli sabablari va oqibatlarini hamda uni kamaytirish strategiyalarini o'rganishga qaratilgan. Ishsizlikning iqtisodiy jihatlari, xususan, iqtisodiy inqirozlar va texnologik o'zgarishlar natijasida mehnat bozori va ish o'rinlariga ta'siri ko'plab tadqiqotchilar tomonidan tahlil qilingan. Roberts va Smit (2019) o'z tadqiqotlarida iqtisodiy davriylik va ishsizlik o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni o'rganib, global iqtisodiy o'zgarishlarning ishsizlikka qanday ta'sir ko'rsatishini ko'rsatib berishgan [5]. Shuningdek, avtomatlashtirish va texnologik rivojlanishning ishsizlikka ta'siri haqida ham keng ko'lamli tadqiqotlar mavjud. Masalan, Bekker (2021) o'z tadqiqotlarida avtomatlashtirish tufayli ishchi kuchi talabi o'zgarayotganini va bu holat mehnat bozori strukturasiga qanday ta'sir qilishini o'rganadi [6]. Mazkur tadqiqot ishsizlikka sabab bo'luvchi asosiy omillardan biri sifatida texnologik taraqqiyotning yangi kasblar paydo bo'lishi bilan birga an'anaviy ish o'rinlarini kamaytirishini tasdiqlaydi. Bu esa strukturaviy ishsizlik darajasining oshishiga olib kelmoqda [2]. Ishsizlikning ijtimoiy oqibatlari ham ko'plab tadqiqotlar mavzusi bo'lib kelgan. Lee va Chu (2020) ishsizlikning ruhiy salomatlik va ijtimoiy munosabatlarga ta'sirini o'rganib, uzoq muddatli ishsizlikning insonlarning ruhiy va ijtimoiy hayotiga salbiy ta'sir qilishini aniqlashgan [4]. Shu bilan birga, Karimova (2022) tomonidan olib borilgan tadqiqot O'zbekiston yoshlarida ishsizlik sabablarini o'rganib, malaka va ta'lim tizimining mehnat bozoriga mos emasligi natijasida yoshlar orasida ishsizlik kuchayishini ta'kidlagan.

Ushbu maqola uchun asosiy ma'lumotlar mavjud adabiyotlarni tahlil qilish orqali yig'ilib, ishsizlik bo'yicha turli manbalardan ilmiy ma'lumotlar va tadqiqot natijalari o'rganildi. Tadqiqotlarda ishsizlikning iqtisodiy, texnologik, demografik va ijtimoiy jihatlari bilan bog'liq ma'lumotlar to'plandi. Asosan Roberts va Smit (2019) ning iqtisodiy davriylikning ishsizlikka ta'siri haqidagi tadqiqoti, Bekker (2021) ning avtomatlashtirish va mehnat bozori to'g'risidagi tadqiqoti hamda Lee va Chu (2020) ning ishsizlikning ruhiy oqibatlari haqidagi tahlillari asosida qo'shimcha ma'lumotlar yig'ildi. Bu manbalar yordamida ishsizlikning turli sabablari va ularning jamiyatga ta'sirini chuqur o'rganishga imkon yaratildi. Karimova (2022) tomonidan olib borilgan O'zbekistondagi yoshlar orasidagi ishsizlik sabablari haqidagi tadqiqot ham bu maqola uchun muhim manba bo'lib xizmat qildi, chunki u ishsizlikning yoshlar orasidagi tarqalish sabablarini milliy kontekstda tahlil qilish imkonini beradi. Adabiyotlarni tahlil qilish usuli orqali turli tadqiqot natijalari solishtirilib, umumiy xulosa yaratildi. Bu yondashuv, o'z navbatida, ishsizlikning turli jihatlari bo'yicha yanada keng qamrovli tahlil qilish imkoniyatini yaratib berdi.

NATIJALAR TAHLILI VA MUHOKAMA

Holat: Jahon va O'zbekiston Misolida Ishsizlik

Ishsizlik global miqyosda murakkab ijtimoiy-iqtisodiy muammo bo'lib, iqtisodiy rivojlangan davlatlardan tortib, rivojlanayotgan mamlakatlargacha bo'lgan hududlarda keng tarqalgan. Jahon Banki va Xalqaro Mehnat Tashkiloti (XMT) hisobotlariga ko'ra, 2023-yil uchun global ishsizlik darajasi 5,8% ni tashkil etdi, bu esa mehnat bozorlarida hali ham barqarorlik yetishmasligini ko'rsatadi [7]. Har bir mintaqa o'z iqtisodiy sharoitlari va mehnat bozoridagi o'zgarishlar bilan ajralib turadi. Yevropa Ittifoqida ishsizlik darajasi 6-8% orasida saqlanib qolmoqda, biroq Yevropa mamlakatlarida yuqori malakali ishchilar uchun imkoniyatlar keng bo'lsa-da, yangi ishchilarni qamrab olish darajasi hamon cheklangan. Lotin Amerikasi va Afrika kabi mintaqalarda esa iqtisodiy inqirozlar va migratsiya masalalari sababli ishsizlik darajasi yuqori darajada bo'lib qolmoqda va 10-12% ga yetgan [8]. Texnologik rivojlanish sanoat va xizmat ko'rsatish tarmoqlarida avtomatlashtirish jarayonlarini jadallashtirdi. Bu esa, XMT ma'lumotlariga ko'ra, ishlab chiqarish sektorida qo'l mehnati talabini kamaytirib, texnologiyaga asoslangan malakali ishchilar uchun yuqori talabni yaratmoqda [4]. Ko'plab tadqiqotlar, jumladan Bekker (2021) tomonidan olib borilgan tahlillar, avtomatlashtirish jarayonlari ba'zi ish o'rinlarini bartaraf etib, mehnat bozoridagi o'zgarishlarga sabab bo'layotganini tasdiqlaydi [9].

<i>Mintaqa</i>	<i>2019 (%)</i>	<i>2021 (%)</i>	<i>2023 (%)</i>
<i>Yevropa Ittifoqi</i>	7.2	6.8	6.1
<i>Shimoliy Amerika</i>	4.5	6.0	5.5
<i>Lotin Amerikasi</i>	8.9	11.3	10.2
<i>Afrika</i>	11.0	12.5	12.0
<i>Osiyo (Jami)</i>	4.2	4.6	4.4

Jadval 1. 2019–2023-yillardagi mintaqalar bo'yicha ishsizlik darajasi (Jahon Banki va XMT ma'lumotlariga asoslangan)

Jadvalda ko'rinib turibdiki, iqtisodiy rivojlanish darajasi va ijtimoiy barqarorlik o'rtasidagi bog'liqlik har bir hududda turlicha bo'lib, ayniqsa, Lotin Amerikasi va Afrikada ishsizlik yuqori. Bu esa ushbu hududlarda ishsizlikning murakkab ijtimoiy muammolarni keltirib chiqarayotganini anglatadi. Xususan, Afrikada ishga layoqatli yoshlarning katta qismi ishsizlikdan aziyat chekmoqda, bu esa migratsiya darajasini oshiradi va ijtimoiy beqarorlikka olib keladi.

O'zbekiston mehnat bozorida ishsizlik darajasi davlat tomonidan amalga oshirilayotgan iqtisodiy islohotlarga qaramasdan dolzarb masala bo'lib qolmoqda. Davlat Statistika qo'mitasi ma'lumotlariga ko'ra, 2022-yilning oxiriga kelib ishsizlik darajasi 9,3% ga yetgan, bu ko'rsatkich 2023-yilda taxminan 8,9% gacha tushgan [8]. Biroq, ishsizlikning yoshlar orasida yuqori darajada ekani muhim masalalardan biri hisoblanadi. Yoshlar ishsizligining nisbatan yuqoriligi ta'lim tizimi va mehnat bozoridagi talab o'rtasidagi nomuvofiqlik bilan izohlanadi [9]. Bu esa kasb-hunar va malaka oshirish dasturlarining kuchaytirilishini talab qiladi.

Mamlakat qishloqlarida yashirin ishsizlik darajasi ham mavjud bo'lib, bu ish o'rinlari masalasi rasmiy statistikaga kiritilmay qolmoqda. Ko'pchilik qishloq aholisining mavsumiy yoki vaqtinchalik ishlarda band bo'lishi, ularning barqaror daromad manbaiga ega emasligini anglatadi. Bu esa qashshoqlik darajasini oshiradi va ishsizlikka qarshi kurash chora-tadbirlarining qishloq joylarda amalga oshirilishini talab qiladi [10]. O'zbekiston hukumati qishloq joylarda tadbirkorlikni rivojlantirish va ish o'rinlari yaratish bo'yicha maxsus dasturlarni amalga oshirmoqda, biroq bu hali yetarli natija bermayapti.

2023-yilning birinchi choragida O'zbekiston davlat statistika qo'mitasi tomonidan olib borilgan tadqiqot natijalari quyidagi jadvalda keltirilgan:

<i>Hudud</i>	<i>Ishsizlik darajasi (%)</i>	<i>Yashirin ishsizlik (%)</i>
<i>Toshkent shahri</i>	6.4	2.1
<i>Qoraqalpog'iston</i>	11.2	3.5
<i>Farg'ona vodiysi</i>	9.1	4.0
<i>Surxondaryo viloyati</i>	10.3	4.3
<i>Qishloq joylar</i>	12.7	5.6

Jadval 2. O'zbekistonda hududlar bo'yicha ishsizlik va yashirin ishsizlik darajalari (O'zbekiston Davlat Statistika Qo'mitasi, 2023)

Jadvalga ko'ra, Toshkent shahrida rasmiy ishsizlik darajasi pastroq bo'lsa-da, olis hududlarida yashirin ishsizlik darajasi ancha yuqori. Bunday farqlar davlat tomonidan ishsizlikni kamaytirish chora-tadbirlarining o'zgaruvchanligini taqozo etadi, ya'ni qishloq joylarda yangi ish o'rinlari yaratish va ko'nikmalarni rivojlantirish dasturlariga alohida e'tibor qaratish zarur.

SABABLAR

Dunyo va O'zbekiston miqyosida ishsizlikning sabablarini chuqurroq tushunish ushbu muammoni hal qilishga qaratilgan samarali yechimlarni ishlab chiqishda muhim ahamiyatga ega. Quyida ishsizlikka olib keluvchi asosiy sabablar tahlil qilinadi.

Iqtisodiy o'zgarishlar, xususan, iqtisodiy inqirozlar va tarkibiy o'zgarishlar ishsizlik darajasining oshishiga olib keluvchi omillardan biri hisoblanadi. Mamlakat iqtisodiyoti tarmoqlaridagi o'zgarishlar vaqti-vaqti bilan yangi ishlarga talabni oshirsada, ko'plab hududlarda ishsizlik darajasi oshib ketishi mumkin. Misol uchun, 2008-yilgi global moliyaviy inqiroz iqtisodiy barqarorlikni izdan chiqarib, dunyo bo'yicha keng ko'lamli ishsizlikni keltirib chiqardi [7]. Bunday iqtisodiy inqirozlar mehnat bozorida resurslarni qayta taqsimlashga olib keladi, natijada ba'zi ishchilar yangi tarmoqlarda talab qilinadigan malakalarga ega bo'lmay qoladi. O'zbekiston misolida ham tarkibiy o'zgarishlar va iqtisodiy islohotlar natijasida ba'zi sanoat va qishloq xo'jaligi tarmoqlaridagi mehnat talabining qisqarishi kuzatilmoqda. Jumladan, davlat korxonalarini xususiylashtirish jarayonlari ko'plab ishchilarni bo'shatishga olib kelmoqda, bu esa ishsizlikning o'sishiga sabab bo'layotgan asosiy omillardan biridir.

Texnologik taraqqiyot ishsizlikka olib keluvchi omillardan biri sifatida jahon miqyosida muhim rol o'ynamoqda. Avtomatlashtirish, sun'iy intellekt va robototexnika rivojlanishi natijasida ko'plab an'anaviy ish o'rinlari yo'q bo'lmoqda. Bu tendentsiya rivojlangan mamlakatlarda yuqori darajada kuzatilsada, rivojlanayotgan davlatlar, jumladan, O'zbekistonga ham ta'sir ko'rsatmoqda [8]. Xalqaro Mehnat Tashkilotining ma'lumotlariga ko'ra, ayniqsa, ishlab chiqarish, logistika va ma'muriy xizmatlarda ishlaydigan xodimlar avtomatlashtirish va raqamli texnologiyalarni joriy etilishi natijasida yuqori xavf ostida qolmoqda. O'zbekistonda ham avtomatlashtirilgan texnologiyalar keng qo'llanilayotgan sanoat tarmoqlarida ishsizlikka ta'sir ko'rsatmoqda. Jumladan, yirik ishlab chiqarish zavodlarida ishchilar soni kamayishi kuzatilmoqda, bu esa texnologiyaga asoslangan iqtisodiyotlar uchun doimiy tendensiyaga aylanmoqda [9].

O'zbekiston va boshqa rivojlanayotgan mamlakatlarda ishsizlikka olib keluvchi asosiy omillardan biri bu ta'lim tizimi va mehnat bozori talabining o'zaro mos kelmasligi hisoblanadi. Oliy ta'lim muassasalari va kasb-hunar ta'limi tizimlarida tayyorlanayotgan kadrlarning mehnat bozorida talab etilayotgan malakalarga javob bermasligi yoshlar orasida ishsizlik darajasining o'sishiga sabab bo'lmoqda. Masalan, Davlat Statistika qo'mitasining tadqiqotlariga ko'ra, O'zbekistonda ishsizlik darajasi yoshlar o'rtasida nisbatan yuqori, ya'ni 15-24 yosh oralig'idagi fuqarolar o'rtasida

ishsizlik darajasi 17,5% ni tashkil etmoqda [10]. Yoshlar orasida ishsizlikning yuqori bo'lishi ko'pincha ta'lim tizimining mehnat bozoridagi tez o'zgarayotgan talab va texnologik yangiliklarga moslasholmasligi bilan bog'liqdir. Ko'plab ta'lim muassasalari talabalarga o'quv jarayonida zamonaviy texnologiyalar va kasbiy ko'nikmalarni to'liq o'rgata olmayapti, bu esa yosh mutaxassislarning ish topish imkoniyatini cheklab qo'yimoqda.

O'zbekistonda qishloq joylarida yashirin ishsizlik va mavsumiy ishlarga bog'liqlik ham ishsizlikka olib keluvchi muhim omillar qatoriga kiradi. Ko'plab qishloq aholisining mavsumiy qishloq xo'jaligi ishlariga bog'liq bo'lib qolishi ularga doimiy va barqaror daromad manbai yaratish imkoniyatini cheklab qo'yadi. Bu holat O'zbekistonda keng tarqalgan va qishloq joylarda ish o'rinlarini yaratish masalasi dolzarb muammolardan biri bo'lib qolmoqda. Yashirin ishsizlik aholining daromad darajasini past saqlab, iqtisodiy faollikka salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Davlat tomonidan qishloq joylarda tadbirkorlik va o'rta va kichik biznesni rivojlantirish chora-tadbirlari amalga oshirilayotgan bo'lsa-da, aksariyat qishloq joylarida hali ham ish o'rinlari yetishmovchiligi saqlanib qolmoqda.

Iqtisodiy sharoitlarning tez-tez o'zgarishi va mehnat resurslarining chet elga chiqib ketishi ham ishsizlik darajasining oshishiga ta'sir etuvchi omillardan biri hisoblanadi. O'zbekistonda minglab fuqarolar chet elda, asosan, Rossiya, Janubiy Koreya va Turkiyada mehnat qilmoqda. Bu esa o'z navbatida milliy mehnat bozorining raqobatbardoshligini pasaytirishi va iqtisodiy rivojlanishni izdan chiqarishi mumkin [10]. Qishloq hududlaridan kelayotgan mehnat migrantlari mahalliy bozorning talabiga mos bo'lmagan malakaga ega bo'lib, ular o'z malakalarini moslashtira olmasligi sababli ishsizlikka uchramoqda. Bu esa o'z navbatida O'zbekistonda mehnat bozoridagi o'zgaruvchan talabni qondirish uchun maxsus dasturlarni ishlab chiqish zarurligini anglatadi.

YECHIMLAR

Ishsizlik muammosi jahon va O'zbekiston miqyosida keng tarqalgan ijtimoiy-iqtisodiy muammo bo'lib, u nafaqat iqtisodiy barqarorlikni, balki ijtimoiy farovonlikni ham tahdid ostiga qo'yadi. Ushbu muammolarga qarshi samarali chora-tadbirlar ishlab chiqish, shuningdek, iqtisodiy, ijtimoiy va ta'lim sohalarida integratsiyalashgan yondashuvni talab etadi. Quyida ishsizlikni kamaytirish uchun bir nechta asosiy yechimlar taklif etiladi.

Ishsizlikni kamaytirishning birinchi va muhim yechimi iqtisodiy rivojlanishni rag'batlantirishdir. Buning uchun investitsiya muhitini yaxshilash, xususiylar sektorga yordam berish va yangi ish o'rinlarini yaratishga qaratilgan dasturlarni amalga oshirish zarur. O'zbekiston hukumati iqtisodiy islohotlarni amalga oshirib, xususiylar sektorni rivojlantirish va yirik investitsiyalarni jalb qilishga qaratilgan chora-tadbirlarni ko'rishi kerak. Bu orqali ish o'rinlari yaratilib, ishsizlik darajasi pasayishi mumkin [7].

Ishsizlikning yuqori darajasi ko'pincha kasb-hunar ta'limining samarasizligi va malakalar bo'yicha talab va taklif o'rtasidagi nomuvofiqlik bilan bog'liqdir. O'zbekiston

va boshqa rivojlanayotgan mamlakatlarda kasb-hunar ta'limini kuchaytirish va malaka oshirish dasturlarini kengaytirish zarur. Ta'lim tizimining mehnat bozorining ehtiyojlariga mos kelishini ta'minlash uchun, ta'lim muassasalari va ish beruvchilar o'rtasida hamkorlikni yo'lga qo'yish muhimdir. Shuningdek, yoshlarning zamonaviy texnologiyalarga mos keladigan malakalarini rivojlantirish uchun malaka oshirish kurslari va o'quv dasturlarini amalga oshirish zarur [11].

Qishloq joylarda ishsizlikni kamaytirish uchun tadbirkorlikni rivojlantirishga alohida e'tibor qaratish lozim. Qishloq aholisini o'z bizneslarini ochishga va rivojlantirishga undovchi dasturlarni amalga oshirish, ularga moliyaviy va maslahat xizmatlari ko'rsatish muhimdir. Bunda davlat tomonidan kichik va o'rta biznesni qo'llab-quvvatlash, mikroqarzlarni berish va investitsiya loyihalarini amalga oshirish orqali qishloq joylarda ish o'rinlari yaratish mumkin [8].

O'zbekiston mehnat migratsiyasining muhim qismi hisoblanadi, va bu jarayonni yaxshilash ham ishsizlikni kamaytirish yo'lida muhim ahamiyatga ega. Migrantlar uchun ta'lim va malaka oshirish dasturlarini ishlab chiqish, shuningdek, mehnat migratsiyasi orqali O'zbekistonga kirib keladigan mablag'larni samarali ravishda boshqarish lozim [12]. Bu nafaqat mehnat migratsiyasidan foydalanishni, balki ularning o'z malakalarini yaxshilab, mahalliy mehnat bozoriga mos kelishini ta'minlaydi.

Ishsizlikni kamaytirish uchun davlat va xususiy sektor o'rtasida samarali hamkorlikni yo'lga qo'yish zarur. Davlat ish beruvchilarga subsidiyalar, soliq imtiyozlari va boshqa rag'batlantiruvchi chora-tadbirlar orqali yordam berishi kerak. Shuningdek, xususiy sektor, o'z navbatida, yangi ish o'rinlarini yaratishga va malakali ishchilarni tayyorlashga e'tibor qaratishi lozim. Bu o'zaro manfaatli aloqalar ish o'rinlarini yaratish va iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashga yordam beradi.

Ishsizlikdan aziyat chekayotgan aholi qatlamlarini ijtimoiy himoya dasturlari bilan ta'minlash ham muhim ahamiyatga ega. Ishsizlik nafaqat iqtisodiy, balki ijtimoiy masalalarni ham keltirib chiqarishi mumkin, shuning uchun ishsizlikka uchragan fuqarolarni qo'llab-quvvatlash uchun ijtimoiy himoya dasturlarini kuchaytirish zarur. Bunga ishga joylashish bo'yicha maslahat xizmatlarini taqdim etish, vaqtinchalik moliyaviy yordam ko'rsatish va qayta ta'lim dasturlarini o'z ichiga olgan kompleks dasturlar kiradi.

XULOSA

Dunyo va O'zbekiston misolida ishsizlik holatini tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, ishsizlik ko'plab iqtisodiy va ijtimoiy omillar bilan chambarchas bog'liqdir. Texnologik rivojlanish, iqtisodiy davriylik va yoshlar hamda kasbiy malakalar o'rtasidagi tafovutlar ishsizlik darajasini oshirmoqda. Ayniqsa, qishloq joylardagi yashirin ishsizlik mehnat bozori samaradorligiga salbiy ta'sir ko'rsatib, aholi farovonligiga jiddiy zarba bermoqda. Bu holat ishsizlik muammosini hal etish uchun samarali chora-tadbirlar ishlab chiqish va davlat siyosatini qo'llab-quvvatlash zarurligini ko'rsatadi. Iqtisodiy inqirozlar, texnologik o'zgarishlar va ta'lim tizimining mehnat bozorida talablariga javob bermasligi kabi omillar birgalikda ishsizlik darajasini oshiradi.

Shuning uchun iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash va ta'lim tizimini mehnat bozorining ehtiyojlariga moslashtirish muhimdir. Xulosa qilib aytganda, ishsizlik muammosi jahon va O'zbekiston miqyosida jiddiy ahamiyatga ega bo'lib, iqtisodiy va ijtimoiy jihatdan salbiy oqibatlariga olib kelishi mumkin. Ushbu muammoni hal etish uchun iqtisodiy rivojlanishni rag'batlantirish, ta'lim tizimini takomillashtirish va davlat-xususiy sektor o'rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish kabi chora-tadbirlarni amalga oshirish zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR;

1. Ahmadov, A. "Ishsizlikning ijtimoiy-iqtisodiy oqibatlari". *Iqtisodiyot va Innovatsiyalar Jurnali*, 2020.
2. Johnson, L. *Structural Changes in the Labor Market*. Cambridge: MIT Press, 2018.
3. Karimova, Z. "O'zbekiston yoshlarida ishsizlik va uning sabablari". *O'zbekiston Ijtimoiy Tadqiqotlar Jurnali*, 2022.
4. Lee, D., & Chu, T. *Social and Psychological Impact of Unemployment*. London: Routledge, 2020.
5. Roberts, M., & Smith, J. *Global Economy and Cyclical Unemployment*. New York: Oxford University Press, 2019.
6. Becker, G. Automation and Its Impact on Employment. *Journal of Labor Economics*, 2021.
7. International Labour Organization (ILO). (2009). *Global Employment Trends 2009*. Geneva: ILO. Retrieved from [ILO](<https://www.ilo.org/global/research/global-reports/global-employment-trends/2009/lang--en/index.htm>)
8. Ministry of Employment and Labor Relations of the Republic of Uzbekistan. (2021). *National Strategy for the Development of Small and Medium Enterprises*. Tashkent: Government of Uzbekistan.
9. United Nations Development Programme (UNDP). (2019). *Supporting Youth Employment in Uzbekistan*. Tashkent: UNDP. Retrieved from [UNDP](https://www.uz.undp.org/content/uzbekistan/en/home/presscenter/article_s/2019/supporting-youth-employment-in-uzbekistan.html)
10. Asian Development Bank (ADB). (2021). *Uzbekistan: Enhancing Social Protection*. Manila: ADB. Retrieved from [ADB](<https://www.adb.org/publications/uzbekistan-enhancing-social-protection>)
11. World Bank. (2020). *Uzbekistan: Economic Update*. Washington, DC: World Bank. Retrieved from [World Bank](<https://www.worldbank.org/en/country/uzbekistan/publication/economic-update-uzbekistan>)
12. International Labour Organization (ILO). (2018). *World Employment Social Outlook 2018: Greening with Jobs*. Geneva: ILO. Retrieved from [ILO](<https://www.ilo.org/global/research/global-reports/weso/2018/lang--en/index.htm>)